

Magyarország külpolitikája: satuban a jószomszédsági viszonyok fenntarthatósága és a délvidéki magyar kisebbségvédelem között

1986-2002

Az 1986 – 2002 közötti időszak nyilvánvalóvá tette, hogy Szerbiában nem volt (és most sincs) eszmei és értelmiségi fogékonyság sem politikai akarat a délvidéki magyar kisebbség kollektív jogainak érvényesítésére, a magyar intézmények működtetésére, az etnikai alapon történő magyar önszerveződésre, s legkevésbé a magyar nemzeti kisebbség alkotmányos, törvényes jogrendben lefektetett közjogi autonómiájára. Politikai furfanggal, jogi fondorlatokkal, a polgári egyenjogúság mögé bújva kijátszották a nemzetközi kötelezettségeiket a kisebbségvédelemben.

E tekintetben nem jelentett jelentős elmozdulást még a 2002-ben elfogadott jugoszláv kisebbségvédelmi törvény sem. Ellenkezőleg, szándékos általánosságokba és pontatlanságokba burkolózva lehetővé tették az etnikai arányok megváltoztatását mindenütt, ahol a magyar kisebbség él Szerbiában és elsősorban a Vajdaságban.

A polgári és kisebbségi szabadságjogokról 2003-ban elfogadott alapokmány Szerbia és Montenegró között valamelyest enyhítette a szerbek és montenegróiak viszonyaiban felhalmozódott feszültséget, de továbbra is nyílnak és megoldatlannak hagyta az olyan jelentős politikai súllyal bíró nemzeti kisebbségnek, mint a Szerbiában élő magyarnak az alkotmányos és közjogi helyzetét, mint a Szerbiában élő magyar. Ezidáig Szerbiában a magyar nemzeti kisebbség politikai és közjogi alanyiségét Szerbiában nem ismerték el. Az elmúlt időszakban Szerbián belül olyanok voltak a politikai erőviszonyok, s annyira egyöntetű volt a kormánypártok és ellenzéki pártok egysége és közös fölzárkózása a potenciális politikai súllyal bíró magyar kisebbséggel szemben, hogy most sem várható javulás.

Mivel, hogy nem volt (és még mindig nincs) belső fogékonyság illetve belülről jövő politikai akarat a magyar nemzeti kisebbség helyzetének javítására, kizárólag és csakis a nemzetközi közösség által kívülről jövő kényszerítő politikai akarat hatására történhetnek változások Szerbiában a kisebbségvédelmi politika te-

riületén. Ebből kifolyólag, nagyon megkésve és kétszer hosszabb idő alatt jelentkezhet pozitív irányú változás. További öt-tíz késedelmi évre lesz szükség ahhoz, hogy tartósan megmutatkozzon a nemzetközi közösség jótékony és érzékelhető hatása a Szerbiában élő magyar nemzeti kisebbség életében.

A magyar nemzeti kisebbség helyzetét javító nyomásgyakorlásban Szerbiára szinte egyedül az Európa Tanács és az Európai Unió, valamint annak szervei és intézményei jeleskedtek. E nyomásgyakorlás hatásának volt köszönhető az, hogy a Szerbiában élő magyarokkal szemben nem történt nagyobb méretű atrocitás.

1. Mindenekelőtt ki kell hangsúlyozni, hogy az említett időszakban függetlenül attól, hogy négyszer alakítottak kormányt jobboldali és baloldali pártok, Magyarország külpolitikájában Szerbiával szemben, illetve a délvidéki magyar kisebbségvédelem területén alapvető eltolódás nem történt. Csupán kisebb hangsúlybeli változások voltak tapasztalhatók egyik vagy másik kormány részéről, de ezek nem jelentettek lényegbeli átalakulást. A tényekből és eseményekből következik, hogy Magyarország külpolitikája következetesen passzív volt. A lehető legnagyobb mértékben megértő volt Szerbia politikai és gazdasági nehézségeivel szemben, és ugyanakkor a lehető legnagyobb segítségkészséget mutatta ki e nehézségek leküzdésében.

Szerbia ezt az elmúlt időszakban semmilyen módon nem viszonzta.

2. Magyarország külpolitikája látható vagy nem látható, de a délvidéki magyar kisebbség részéről érzékelhető nyomást nem gyakorolt Szerbiára a kisebbségvédelem területén. A nyomásgyakorlás politikáját mint eszközt következetesen mellőzte.

3. Magyarország teljesen átengedte a kezdeményezést a délvidéki magyar kisebbségvédelem területén az Európa Tanács és Európai Unió testületeinek, szerveinek és intézményeinek. E tekintetben a maga részéről a nemzetközi civil szervezeteknek is átengedte a kezdeményező szerepet.

4. Magyarország messze lemaradva, szinte félsenken, a sor legvégén kullogott a délvidéki magyar kisebbségvédelem tekintetében. Tette ezt annak ellenére, hogy ennek az egész időszaknak jellemzője volt a népiértés, és az etnikai tisztogatás a volt jugoszláv tér-ségben.

5. Ennek ellenére Magyarország külpolitikája Szerbiával szemben is következetesen vagy következetlenül, de mindig előtérbe helyezte a Szerbiával fenntartható legjobb jószomszédi viszonyokat, akár a délvidéki magyar kisebbségvédelem kifejezett háttérbe szorításával is. Nem tudott diplomáciai és politikai tökélet kovácsolni abból, hogy otthont adott a szerb ellenzéki szervezkedésnek, s hogy ezáltal hathatósan támogatta a Szerbiában 2000-ben bekövetkezett kormányváltást is.

6. Hallgatólágos egyetértésben a szerbiai államhatalommal nem tett mást, minthogy mesterséges légzéssel tartotta életben a délvidéki magyar kisebbség néhány intézményét. A mesterséges légzésen túl azonban nem mutatott hajlandóságot arra, hogy biztósítsa a délvidéki magyar kisebbség zavartalan közö-ségi életét és a kommunikációs kapcsolattartást a közö-ségen belül.

7. A szerb politikai életben tapasztalt erőviszonyok, az egységes fellépés és egyetértés az értelmiségi és politikai akarásban mind a kormánypártok mind az ellenzéki pártok részéről, sikeresen semlegesítette még a szerény kisebbségvédelmi erőfeszítéseket is a magyar külpolitika részéről.

8. A tényekből és eseményekből következik, hogy a magyar külpolitika hagyta „elvérezni” a történelmi Vajdasági Magyar Demokratikus Közö-séget (VMDK) mint olyan politikai szervezetet, amely sikeresen egyesíthette volna a vajdasági magyarok rövid távú (napipolitikai) és hosszú távú (autonómia-ra vonatkozó) törekvéseit. Ezt elővigyázatosságból tette azért, hogy a szomszédos országok részéről semmilyen okot ne adjon a vádaskodásra. Politikai szándékait illetően a legkisebb gyanút sem akarta ébreszteni a nemzetközi közö-ség részéről. A VMDK helyett segédkezett több erőtlen politikai párt létrehozásában, működtetésében, és gyakran ezek egymással szembefordításában is.

9. Annak örve alatt, hogy nem akar „beavatkozni” a vajdasági magyarok politikai önszerveződésébe, Magyarország külpolitikája a vajdasági magyar kisebbséggel szemben nem csupán tartózkodó, hanem kimondottan gyengítő szándékú volt. Tompította a vajdasági magyarok élesedő politikai harcát a jogvédelem területén a nacionalista szerb államhatalom politikájával szemben.

A délvidéki magyar kisebbségi „politizálás” részéről csak a „lág” politikai követeléseket és a „kis lépések” politikáját támogatta. Még a legkisebb mértékben sem akarta veszélyeztetni nemzetközi tekintélyét az Európai Unióba való belépés előkészítési folyamatában. Érdemben nem akarta tudomásul venni a valós problémákat, hogy mások se lássanak árnyékot abbéli elkötelezettségén, hogy eleget fog tenni az Európai Unióba való belépés valamennyi követelményének, így a jószomszédi viszony kialakításának is. Sem a maga, sem a délvidéki magyar kisebbség politikai elitje részéről nem engedélyezett túlméretezettnek vélt követeléseket még a szerb államhatalommal szemben sem.

10. Nyilvánvaló, hogy Magyarország külpolitikája nem akarta kihasználni a különben többször is teljesen reálisan kínálkozó lehetőségeket a magyar kisebbségvédelem területén még Szerbiával szemben sem, minthogy a nemzetközi közö-ség mostani megítélése szerint a kisebbségvédelem kevesebbet nyom a latban, mint a jószomszédi viszonyok mögött megbújó „status quo”. Az egységes Európa mint a „kisebbségek Európája” még nem reális valóság. Ezért Magyarország külpolitikája a délvidéki magyar politikai életre is ugyanazokat a mércéket alkalmazta, mint valamennyi nemzetközi kapcsolatában.

Mivel Magyarország szilárdan eltökélte magát az Európai Unióba való csatlakozás mellett, a magyar külpolitika ezen az úton nem akart találkozni semmilyen váratlan akadállyal, a nemzetközi közö-ség részéről tett bármilyen megjegyzéssel, vagy akár még Szerbiának mint szomszédos országnak a részéről támasztott esetleges vádaskodással sem, abban az értelemben, hogy a kisebbségvédelem örve alatt beavatkozik belügyeibe.

Magyarország külpolitikája az említett időszakban, függetlenül attól, hogy melyik párt kormányzott, mindig azonos volt, s nem változott Szerbiával szemben a jószomszédi viszonyok fenntarthatósága tekintetében, s ennek megfelelően a délvidéki magyar kisebbségvédelem területén sem. Előtérbe helyezte a jószomszédi viszonyokat, akár a délvidéki magyar kisebbségvédelem kárára.

Ezen nem változtat az a tény sem, hogy nyilvánvalóan kényszerpályán mozgott. Ennek a politikának két nyertese volt: Magyarország, amely ezáltal kiérdemelte a nemzetközi közö-ség teljes bizalmát az európai únios csatlakozásra, de sajnos, érdemtelenül Szerbia is, amely még mindig nem állította le a délvidéki magyar kisebbséggel szembeni idegenkedő, gyűlölkö-

dő propagandáját, de az etnikai tisztogatás és az erőszakos asszimiláció politikáját sem.

11. Mindennek következtében a vajdasági magyar politikai pártok autonómiára vonatkozó programjai és törekvései 1995-től kezdve fokozatosan elerőtlenedtek, s nem jutottak kifejezésre a szerb államhatalommal folytatott politikai harcban.

Ennek a további következménye az lett, hogy a vajdasági magyar politikai pártok egymásközi csatározása látszólag rendkívül kiélezetté vált, de voltaképpen veszített politikai súlyából és jelentőségéből a szerbiai politikai porondon. Ez a küzdelem egyre jobban elsekélyesedett és politikailag cselekvésakadályozóvá vált.

Magyarország külpolitikája az elmúlt 15 évben elmulasztott több reálisan kínálkozó alkalmat is a délvidéki magyar kisebbségvédelem területén.

A magyar külpolitika legnagyobb fogyatékoságai abból erednek, hogy Magyarország előtt mindezidáig teljesen ismeretlen maradt a Nyugat (a szövetségesek) további szándéka Vajdaság jövőbeni státusát és helyzetét illetően.

A Vajdaságban most lejátszódó privatizációs folyamatokban Magyarország úgyszólván semmilyen tökével nem vesz részt. Igaz, és ez nagyon komoly gyanút támasztó, hogy ebben a privatizációban ez ideig nem vett részt a német tőke sem. A privatizáció folyamatát a Vajdaságban a magyar és német tőke teljesen átengedte a maffiózó belgrádi és közép-szerbiai köröknek. Ezek tőke nélkül, úgyszólván „bagóért” jutnak a vajdasági társadalmi tulajdonban lévő vállalatok százaikhoz. Az újjgazdagok kizárólag a belgrádi és közép-szerbiai maffiózókhöz tartoznak, akik tőkebővítés nélkül váltak magántulajdonosokká.

A vajdasági magyar kisebbség teljesen ki van szolgáltatva e maffiózók kénye-kedvének.

Ezt a privatizációt nem kíséri a termelés modernizációja, s nem is a modernizáció a célja, hanem az hogy a politikai hatalmat Belgrád és Közép-Szerbia javára erősítse. Várható, hogy ennek a privatizációnak következtében el fognak bocsátani a munkaviszonyból újabb 400000 munkavállalót (jelenleg Szerbiában a munkanélküliek száma 900000 fő). Ennek ellenére, a maffiózó módon végrehajtott privatizáció képtelen lesz új munkahelyet nyitni, mert nincs birtokában a modern technikának, gyártási eljárásoknak, a nemzetközi piacokon pedig versenyképtelen. A maffiagazdálkodás nem képes a tőkebővítésre. Ugyanakkor azzal riasztja el a külföldi tőkét, amely esetleg hajlandó lenne a tőkebővítésre, hogy a privatizációt „pénzmosással” és

szándékosan „szennyezett” portfólióval végzi a maga javára.

Nem fog tehát elmúlni nagy idő, s az ilyen módon privatizált vállalatok csődbe jutnak, illetve szándékosan csődbe fogják juttatni őket. Újból el kell őket adni az állóeszközök csökkentett értékében. A cégek ezáltal csak nagyon megkésve, négy, esetleg hat év múlva jutnak valóban üzemeltető, takarékos és tőkebővítésre képes gazdához.

Teljesen reális becslésen alapul az az állítás, hogy 2002 és 2011 között Szerbiából további 200000–250000 fő kényszerül emigrálni (1991 és 2002 között 400000 fő emigrált az országból a népszámlálás adatai szerint, de a szakértők 450000 főnél nagyobb számról beszélnek).

Mivelhogy Magyarország külpolitikája előtt ez ideig ismeretlen Vajdaság jövője, s nem lát bele a nyugati szövetségesek terveibe, passzív, csaknem nemzeti önfeladó politikát folytat a Vajdaságban, illetve a Délvidéken.

Vajdaság XXI. századbeli sorsát talán előrevetíti az a tény, hogy 2003. február 23-án az Európai Unió képviselője felkínálta a Vajdaságnak, hogy nyisson önálló irodát Brüsszelben. Minden bizonnyal nagyon megfontolt diplomáciai gesztusról van szó. Ez az esemény olyan folyamat kezdetét jelenthetné, amely ha lehetővé válna, behatárolná az egész térség további történetét a XXI. században. Arról lenne tehát szó, hogy ebből kiindulva fel kellene tárnai a jövő kínálta lehetőségeket. Nyilvánvaló, hogy a XXI. században is várhatók újabb határmódosítások, még ha ezek nem feltétlenül etnikai, hanem más gazdasági, közigazgatási, földrajzi, történelmi okokból, vagy más regionális érdekeket figyelembe véve fognak megtörténni.

Ha a jelen pillanatban lehetővé válna a Vajdaság irodájának a megnyitása az Európai Unió székhelyén, nemzeti szempontból a szerbeket juttatná nagy előnyhöz a magyarokkal szemben.

Ismeretlen tényező előttünk az, hogy a vajdasági szerbeknek van-e annyi politikai bátorsága, akarata és ereje, hogy éljenek az Európai Unió által felkínált lehetőséggel. Ez a polgárháborús veszélyekkel terhes lépés, tekintettel a többszázezer dinári mentalitású jövevényre a Vajdaság területén – nehezen elképzelhető. Minden kétséget kizáróan óriási ellenállásba ütközne Belgrádban is, ahol minden eszközt igénybe vennének a megakadályozására. Nem kisebb mértékben ismeretlen tényező előttünk az is, hogy a nemzetközi nyomás ellenére is képes lesz-e Közép-Szerbia politikai

erővel és akarattal megakadályozni a dolgok ilyen irányú folyamatát. Politikai ármánykodással és megvesztegetéssel meg fogja kísérelni keresztülhúzni az egész vajdasági politikai elit ilyen irányú próbálkozását.

Ismeretlenek tehát a szerb politikai porondon működő erőviszonyok abban az országban, amelyben továbbra is a bizánci észjárás az uralkodó, és bizánci eszközökkel és módszerekkel folyik a hatalmi harc.

Ha a vajdasági szerbeket nem sikerülne megakadályozni abban, hogy Vajdaság önálló irodát nyisson az Európai Unió székhelyén, a vajdasági szerbek ismét hasonlóképpen viselkednének, mint a XVIII. és XIX. században. Érdekérvényesítésükben Belgrádtól nem szakadnának el, de Belgráddal szemben most már jobban vigyáznának autonómiájukra. Érdekérvényesítésükben Bécsset történelmi okokból, Budapestet pedig multietnikai okokból bevonnák Vajdaság autonómiájának megőrzésébe.

Ismeretlen tényezők sorozatát rejti magában az esetleges függetlenebb és önállóbb vajdasági entitás.

Főleg nem tudjuk, milyen előnyöket és veszélyeket jelenthet a vajdasági magyarok számára. A veszély abban van, hogy a szerbek ez ideig mindig tagadták és elárulták Vajdaság multietnikus jellegét. Vajon ezt tennek-e a jövőben is?

A továbbiakban ki fogja-e tudni használni a magyar külpolitika a kínálkozó lehetőségeket, vagy a szerbek a jövőben is rövid úton semlegesíteni fogják még a 2002-ben megkötött magyar–szerb alapszerződésből származó előnyöket is..

Legjobb eredménnyel kecsegtetne az, ha az Európai Unió rá tudná kényszeríteni Szerbiára, hogy elfogadja a régiókban gondolkodás jövőbeni politikai gyakorlatát. Ezzel Vajdaság nemzetközi jelentősége felértékelődne. Lehetővé válna a magyarok számára a nemzetben gondolkodás és határmódosítás nélküli egyesülés.

Erre várunk és ezért teszünk meg minden tőlünk telhetőt.

